

Kubrick, Nabokov, Lolita

LOLITA („Lolita“). 1961. Prod.: James B. Harris, Metro-Goldwyn-Mayer – Seven Arts Productions. I.: Stanley Kubrick. Manus: Vladimir Nabokov efter sin roman. Foto: Oswald Morris. Musik: Nelson Riddle. Tema: Bob Harris. Medv.: James Mason, Sue Lyon, Shelley Winters, Peter Sellers, Diana Decker, Jerry Stovin, William Greene, Marianne Stone, Cec Linder, Lois Maxwell, Gary Cockrell.

Bogen „Lolita“ er – foruden meget andet – romantisk kærlighedsroman, fortvilet farce, ondskabsfuld satire, sophisticated gyser og litterær *jeu d'esprit* – sammensvejet til en kompliceret og rig helhed med overlegen kompositorisk og verbal virtuositet. Hovedtemaet er Humbert Humberts smånyfepassion, den æstetisk-erotiske ekstase, som Lolita og hendes sjældne, dæmoniske medsøstre mellem 9 og 14 år vækker i ham.

At oversætte dette mesterværk til filmmediet med blot de væsentligste aspekter i behold, frembyder naturligvis umådelige vanskeligheder. Kubrick har ikke desto mindre forsøgt det; han lader sig ikke som instruktør inspirere frit af Nabokovs tekst (således som f. eks. Truffaut af Rochés „Jules og Jim“), men prøver konstant at respektere dens hensigt, ofte lige til bogstaven. Hans Lolita-udgave bør da bedømmes efter, hvor dækkende et filmisk udtryk han har fundet for det romanstof, Nabokov har medtaget i sit manuskript.

Særlig vanskeligt har det selvfølgelig været at gøre hovedpersonen så varieret og dybt udforsket som i bogen, hvor han selv har ordet og på hver side afslører nye sider af sit væsen. I fremtoning er *Masons* Humbert imidlertid meget rammende, og mange træk er præcist og diskret indfanget: hans væmmelse ved „hjerterlige“ berøringer, hans kejtede høflighed og tilbageholdte sarkasme, hans ironiske frivolitet og kultiverede kræsenhed i de bastant vulgære omgivelser. Men på det vigtigste punkt svigter Kubrick totalt. Humberts æstetiske ekstase, der f. eks. i de sublimе tennisafsnit gør Lolitas

mindste bevægelser til skønhedsoplevelser, gives i bogen med glødende, poetisk sensualitet, men Kubricks film mangler enhver erotisk spænding og udstråling. Humberts første møde med Lolita er eksempelvis helt ubehjælpsomt udformet; hvad der burde have virket som en åbenbaring, et filmpoetisk chok, bliver her blot et *glamour-still* af en veldrejet strandpige. Ideerne med spejlægget og hulahoop-ringen er gode, men præsentationen frygtsom og mekanisk, og kun lidt hjælper det, at vi får et udrag af Humberts dagbog. Denne verbale tydeliggørelse burde Kubricks billeder have overflodiggjort.

Overhovedet holder Kubricks tørre og kølige *dead-pan*-stil os – især i begyndelsen – mærkeligt på afstand af Humberts lidelse og besættelse. Lige efter Lolitas afrejse til sommerlejreren kaster Humbert sig hulkende ind på hendes seng, men kameraet forbliver fastnaglet nogle meter væk, som var det bange for at opdage noget usmageligt. Bortset fra i det helt vellykkede, indledende mordafsnit mangler billederne stoflighed og atmosfære, for slet ikke at tale om poesi. Afstandsbillederne af bilen – beregnet til at „sammenkæde“ de forskellige afsnit – er døde og triste, og Kubrick har ingen sans for at gøre bilsccener levende og nærværende (sammenlign med Truffaut!). Et luftfotografi af pap-Arizona med to små lege-tøjsbiler er forkasteligt.

Kubrick har i sit *location*-valg tydeligvis været stærkt hæmmet af at måtte optage filmen i England. De fremragende slotsscener i „Ærens vej“ kunne tyde på, at han er meget afhængig af markante dekorationer som visuel inspirationskilde.

Sue Lyon er nok et talent, men hun agerer endnu ikke tilstrækkelig frigjort. Kubrick benytter hende dog fint i øjeblikke af tankeløs ondskabsfuldhed: i afskedsscenen på hospitalet med det lille utålmodige vink, i opgørsscenen, hvor hun blæser tyggegummibobler og i bilscenen med hjerteanfaldet („I once read in Reader's Digest...“). Som helhed står hun dog mat og konturløst i billedet, en traditionelt fræk og pikant teen-ager med filmstjerneværd, uden smånyfens dæmoniske barnlighed og lunefuldhed. Derved neddæmpes det skæve ved dette kærlighedsforhold, og det mister for en stor del sin tragiske og sære intensitet. Yderligere forgroves problemstillingen, idet Lolita i overvejende grad bliver en beregnende og tidligt udviklet tøs, der har en naiv Humbert i sit garn. I bogen er forholdet langt mere kompliceret, for Humbert erkender her sin brutalitet mod *burnet* Lolita og sin manglende følelsesmæssige kontakt med hende: „it struck

me (...) that I simply did not know a thing about my darling's mind and that quite possibly, behind the awful juvenile clichés, there was in her a garden and a twilight and a palace gate – dim and adorable regions which happened to be lucidly and absolutely forbidden to me, in my polluted rags and miserable convulsions; for I often noticed that living as we did, she and I, in a world of total evil, we would become strangely embarrassed whenever I tried to discuss something she and an older friend, she and a parent, she and a real healthy sweetheart, I and Annabel, Lolita and a sublime, purified, analyzed, deified Harold Haze, might have discussed – an abstract idea, a painting, stippled Hopkins or shorn Baudelaire, God or Shakespeare, anything of a genuine kind.“

(Olympia Press-udgaven side 287).

Fælles for Nabokov og Kubrick er øjen-synlig sansen for det grusomt-sardoniske og galgenhumoristiske, og på dette område fejres en lang række triumfer i filmatiseringen. Humberts uvilkårlige nikken til Charlottes tirader („Tror De jeg er en tåbelig, romantisk kvinde?“), hans skæven til Lolitas billede midt i sengerutinen, hans samtale fra badekarret med Charlottes banemand og hans trængsler med klapseng og drikkepenge – i sådanne glimt fanges meget af bogens ætsende tragikomik og dragende tvetydighed. Den rette grotesk-vrængende tone rammes også i afsnittene med *Peter Sellers*. Hans dr. Zempf-scene turde i sort, sadistisk og makaber humor være uovergået i filmhistorien.

Nabokov har i sit manuskript ganske behændigt sammenpresset stoffet, især i første halvdel, mens tidsfølgen i anden er stødvist fremstillet. Når Humbert alligevel bruges som fortæller, virker hans kommentarer spredte og tilfældige, i betragtning af, at bogen er en guldgrube for den instruktør, der vil lade teksten dominere og pointere, som f. eks. i „Syv små synder“. Usikkerheden viser sig også ved anvendelsen af indre monolog i scenen, hvor Humbert ikke kan få sig til at skyde Charlotte: Masons ypperlige spil gør den ganske overflødig. Det vrirler med træffende og vittigt tvetydige replikker, men censorstræk mærkes, f. eks. i den omhyggeligt trimmede hotelværelsescene.

„Lolita“ er ingen dårlig film. Den præges næsten konstant af overlegen intelligens og skarpt vid, men den er samtidig skuffende akademisk og lidenskabsløs. Af et rigt og udfordrende materiale har Kubrick lavet en begavet og lidt bleg film, der helt mangler „Ærens vej“'s slagkraft og intensitet.

Morten Piil.

Støvet

STØVSUGERBANDEN. Prod.: bent christensen filmproduktion a/s. Instr.: Bent Christensen. Manus.: Leif Panduro og Bent Christensen. Foto: Henrik Fog-Møller og Flemming Jensen. Dekor.: Steini Sveinbjørnsson. Musik: Bent Fabricius-Bjerre. Medv.: Henrik Bentzon, Clara Pontoppidan, Gunnar Lauring, Agnes Rehni, Henning Moritzen, Hans W. Petersen, Johannes Meyer, Henriette Norsman, Kai Holm, Carl Johan Hviid, Henry Nielsen, Ebba Amfeldt, Svend Bille, Torkil Lauritzen.

Ideen er god nok, og at filmen står over den almindelige danske produktion er helt klart, men det skridt fremad fra „Harry og Kammer-tjeneren“, man havde håbet så inderligt på, blev den ikke.

Filmen sætter sig mellem to stole på flere væsentlige punkter. Den lægger op til en velfærdssatire, men udviklingen viser os en pudseløjerlig komedie. Vi aner en travesti, så en parodi og så en farce af „Palladium“-typen. Manuskriptet vender ungdomskriminaliteten på hovedet og skaber pensionist-bander, men det vil samtidig drage et omvendt unge/forældre-problem ind i komedien, og de to ting kommer kun sjældent i harmoni. At de unge bekymres over de ældres skidte kammerater går nok an, men vi er i en helt anden verden, når værge-myndigheden tillægges ungdommen. Det morsomme bliver skematisk postuleret og en eventuel situationskomik dæmpes nydeligt af frk. *Norsman* og af en søgt „ualmindelig“ *Henning Moritzen*, der kæmper i et vakuum af en rolle. Svaghederne træder så tydeligt frem, fordi et par scener når det ideelle, bl. a. mødet mellem Støvsugerbanden og *Johannes Meyers* Augustin i „Old Willi's Place“; man spørger sig selv, hvorfor filmen ikke har holdt denne tone, denne parodi, denne rytme. Der lægges op til så meget godt, men der savnes i høj grad konsekvens i udførelsen. Det går ikke blot at vende alting om. Tanken kan synes fornuftig, men derfra og til at visualisere absurditeterne ligger sandelig et manuskript- og drejebogs-arbejde af betydeligt format.

Hvad manuskriptet savner i homogenitet, opvejes desværre ikke af iscenesættelsen, der bl. a. synes ret imponeret af skuespilleriet. De type-valgte medvirkende får lov til at spille tempoet i filmen ned i en grad, der intet har med pensionist-karakteristik at gøre. Dagligstue-teatret stikker hovedet frem mange steder, der spilles foran kameraet i stedet for sammen med kameraet, pointerne pointeres som i en TV-revy af *Epe*. Vi lades sandelig ikke i tvivl om noget som helst med undtagelse af, at *Clara Pontoppidan* taber sine briller under sprængstofatten-